

GAÁL BOTOND

EGY KIS EGYETEMTÖRTÉNET ANEKDOTÁKBAN*

THE HISTORY OF THE UNIVERSITY IN STORIES. The writing remembers the teachers of the Reformed Theological Faculty of the Debrecen University in anecdotes. The work and academic activities of the cited professors are commemorated through interesting stories and funny anecdotes. The author describes these professors amicably and amusingly as nice people who seem sometimes rigorous or eccentric, and who strived to maintain the high quality of academic work.

Rövid ráhangoló történeti bevezetés

A Református Hittudományi Kar egyik alapító kara volt a Debreceni Egyetemnek. 1950-ben az államhatalom leválasztotta és elbocsátotta az egyetem kötelékéből. A történetet ismerjük. Az 1988 szeptemberében Daróczy Zoltán rektorságával megindult és hamar Debreceni Universitas-szá szélesedett mozgalom célul tűzte ki az egységes Debreceni Egyetem újbóli létrehívását. Ezekben az előkészítő munkákban a Református Teológiai Akadémia, illetve 1997-től Debreceni Református Hittudományi Egyetem is egyenrangú Universitas-tagként vett részt. Magam is több mint 10 évet dolgoztam az új, egységes egyetem létrejöttéért. Alelnöke és elnöke is voltam az Universitasnak. 2000-ben kudarcként éltem meg, hogy a Hittudományi Kar fenntartója nem írta alá az egyetem kötelékébe való belépést. Ennek az okát pontosan nem ismerem. Csak reménykedem, hogy egyszer a Debreceni Egyetemen karként lesz jelen az eredetileg alapító hittudományi fakultásunk.

Az ősi Kollégium falai között működő, Teológiai Akadémiának nevezett intézmény 1950-től is egyetemi karnak tekintette magát, amit az is jelzett, hogy a vezetőjét dékánnak nevezték. Nagyon komoly felkészültségű, európai tekintélyű tudósok tanítottak ezen a fakultáson mind az egyetemi időszakában, mind pedig a különvált helyzetében. Csak néhány nevet említve: Kiss Ferenc, Csikesz Sándor, Révész Imre, Vasady Béla, Erdős Károly, Makkai Sándor, Czeglédy Sándor, Kállai Kálmán, Török István, Pákozdy László Márton, Varga Zsigmond, Módis László, Makkai László. Tanári munkájukról, egyetemi professzori forgolódásaikról számos érdekes történetet, és jónéhány humoros, anekdotikus jelenetet őrzött meg az emlékezet, amelyeket valóban érdemes lejegyezni. Aranyos, kedves emberek voltak ők is, néha szigorúnak, olykor bogarasnak tűnő és tudós, szórakozott egyéniségükkel örködték az egyetemi lét fenntartásán, illetve szín-

* Előadásként elhangzott a DAB egyetemtörténeti emlékülésén 2014. szeptember 11-én. A téma előadásformája a szervezők kívánsága szerint készült.

vonalanak megtartásán. Most kihasználom az alkalmat, hogy anekdotikus formában ezt a különös arcukat mutassam be, vagy legalább is azt, amelyen mi, a késői utódok méltán derülhetünk. Nyilvánvalóan sok történet elengedhetetlen szereplője a mindenkori egyetemista diák is, aki nélkül gyakran nem történhetek volna meg a humoros események.

A hatalmasok is visszakaphatják

Kezdjük mindjárt a Debreceni Egyetem egyik emblematikus teológus professzorával, Csikesz Sándorral. Rektor is volt, ő építette az egyetemi templomot. Vasszigorral nevelte a lelkeszpalántákat. Ő maga agglégény volt, de gyakran arra tanította a teológusokat, hogy „*mindig a templom tövéből nősüljenek, de ne a harangozó lányát vegyék feleségül.*” Egyszer úgy 1933 táján visszakérdezett az egyik teológus, hogy professzor úr miért nem nősül meg, mire ő azt felelte: „*Fiam! Szégyelleném én azt elvenni, aki nem szégyellne hozzámm jönni!*”¹ Nagyon mérges is tudott lenni, amikor egy-egy írását a nyomdászok nem pontosan szedték ki. Kívánsága szerint a korrektórnek mindig személyesen kellett nála megjelenni. Gyakran rájuk förmedt és ezt a nyomda vezetői is már-már szóvá tették. Ő önmérsékletet ígért. Egyszer a korrektőr éppen azt az írását vitte hozzá, amelyik így kezdődött: „*Értekezésünk tárgya a bűnös emberi természet.*” Csikesz Sándor belenézett és a lap közepén talált két apróbb vessző-hibát, mire méregbe jött és „méréskelve magát”, ez jött ki a száján: „*Maga ... neandertáli!*” A korrektőr tudomásul vette a szidalmat, megsértődött, és nyomdásztársaival együtt a hibákat kijavították, de „viszonzásképen” bele is javítottak a szövegbe, majd Csikesz professzor bosszantására visszaküldték neki postán. Az új szöveg már így kezdődött: „*Értekezésünk tárgya a bűdös emberi természet!*” Hogy mi történt ezután, nem tudni.²

A testnevelésnek is van elméleti része

Édesapámtól³ hallottam, hogyan zajlott egy egyetemi testnevelési óra az 1930-as években. Megjelentek a teológusok Hadházi Dezső testnevelő tanárnál, akit Professor Úrnak kellett szólítani. Sorbaállással kezdődött, mindenki öltönyben volt, utána a tanár felkérte őket, hogy gombolják ki az ingjük felső gombját. Ennyi volt az előkészület a testnevelési órához. Ezt követően Hadházi Dezső egy rövid előadásban ecsetelte annak az órának a témáját. Egyik alkalommal közölte, hogy „*Uraim, mai óránk témája*

¹ A történetet édesapám, Gaál Miklós (1913–1989) mesélte el, aki 1932–1936 közötti években volt az egyetem hallgatója a Református Hittudományi Karon.

² A történetet apósom, Czeglédy Sándor (1909–1998) mondta el, aki 1940-től volt professzora a Református Hittudományi Kar gyakorlati teológiai tanszékének. Összesen száz szemesztert tanított a felsőoktatásban. Ezért elnyerte Debrecen város Csokonai-díját.

³ Gaál Miklós elbeszélése nyomán. Lásd: 1. sz. lábjegyzet.

és gyakorlata a magasugrás lesz!” Így folytatta: „A magasugrás három fázisból áll. Első a nekifutás és a földről való elrugaszkodás, a második fázis a lécfölötti munka, a harmadik pedig a földre való leérkezés. Van-e kérdésük az Uraknak?” Az egyik élénk fantáziájú, mérész hallgató jelentkezett és komolyságát megőrizve kérdezett. „Az szeretném kérdezni a Professzor Úrtól, hogy mi történik akkor, ha valaki már elrugaszkodott a földről, a lécfölött van, és éppen akkor elfelejt az elméletet?”

A humor megbocsátást szül

Karai Sándor volt a Református Kollégium igazgatója, remek humorral megáldott matematikatanár. Őhöz jártak a bentlakó és bent étkező hátralékos egyetemisták fizetési haladékokat kérni. Mindig mindenkinek adott. Történt pedig, hogy 1933. március 15-én a nemzeti ünnepen délben kiadták a vacsorát hideg étel formájában. Egy nagy darab sajt is volt benne, de az egyetemisták ekkorra már ráuntak a sok sajtra. Volt, aki földhöz is vágta. Szóval, zúgolódás támadt a sajt miatt, és ezt jelentették Karai Sándornak. Ő tüstént lement a Tápintézetbe⁴ és az ebédelés közepén megjelent a nagy étkezőben. Az ifjak elcsendesedtek, Karai Sándortól várva magyarázatot. Ő csak ennyit mondott: „Uraim! 1848. március 15-én a magyar ifjúság kivívta a sajtószabadságot. 1933. március 15-én a debreceni ifjúság kivívta a sajtószabadságot! Nincs több haladék!” Ekkor Karai kiement az étteremből. – Másnap néhány bátor hallgató megjelent nála, és mintha misem történt volna, Karai Sándor mindenkinek adott haladékokat.⁵

Más a filozófia és más a teológia

A teológus hallgatók között köztudomású volt, hogy Tankó Béla filozófia professzor, akinek református lelkészi végzettsége volt, nem szereti őket. Ők sem kedvelték Tankó Bélát, mert Karl Barth nyomán már sokkal modernebb irányt vett az akkori református teológia. Tankó Béla számára még mindig Immanuel Kant volt a „halhatatlan bölc”, akinek a felfogását az új teológiai gondolkodás félretette. Tankó professzornál viszont a kantianus Böhm Károlytól vett idézet volt a mottó: „Kanttal a Nap támad, mely megvilágítja a határokat, s magát is megtekinti az öntudat tükrében.” Majd ezt a visszatérő mondatot hallhatták tőle gyakran: „Jegyezzék meg kérem, hogy egy igazság van a Földön, hogy nincs igazság!” Ezek a megnyilatkozások a teológiai hallgatók körében nem szültek valami nagy elégedettséget, inkább megmosolyogták. A kölcsönös ellenszenv viszont gyakran a vizsgákon is konfliktushoz vezetett. Híres eset volt, amikor az egyik szerényebb képességű teológus éppen Hegelt kapta tételül, és nem igazán tudta világosan

⁴ Az egyetemi menzát a Debreceni Kollégiumban hivatalosan is mindig Tápintézetnek hívták, megőrizve a több évszázados kifejezést. Ma is a Tápintézet nevet használjuk.

⁵ A történetet édesapám, Gaál Miklós elbeszélése nyomán jegyeztem le.

előadni a tézis–antitézis–szintézis triádát. Tankó professzor egy darabig kérdezgette, majd egy idő után méregbe jött: „*Takarodjon ki! Hogy mer élni? Maga nem tud semmit a világ hármás feléptettségéről! Maga nem tudja, mi az a triáda!*” A hallgató látva a nagy bajt és Tankó professzor felindultságát, a szidalmak közepette jobbnak látta azonnal kimenekülni a teremből. Már a kilincsen volt a keze, amikor visszaszólt hangosan és derűs arccal Pál apostol híres szavait idézte a Szeretet Himnuszából: „*Professzor Úr! Hit, remény és szeretet!*”⁶

Később érti meg az ember

Gaál István⁷ egyházkerületi főgondnok mesélte el nekem még a 80-as évek elején, hogy az ő édesapja igen jó barátságban volt Flachbart Ernő jogász professzorral. Flachbart arról is híres volt, hogy ha valakinek a vizsgája érdekében bárki a jóindulatát kérte, azt biztosan megbuktatta. De Gaál István esetében másról volt szó. Már az utolsó évet járta a jogi karon, amikor Flachbart Ernőnél vizsgázott és megbukott. Ment másodszor is, a professzor ismét megbuktatta. Gaál István mint hallgató nem értette az egészet. Tudta is az anyagot, és a hát végtére is a család barátjánál vizsgázott. Rendkívüli vizsgalehetőséget kért a rektortól, de Flachbart akkor is elégtelent adott neki. Újra kellett járnia az utolsó szemesztert. Csak később jött rá, illetve fejtette meg, hogy mindez azért történhetett, mert így óvta meg őt a katonai behívástól, azaz nem került egyenesen a frontra.

Kritika egy szoborról rigmusban

Nagy Sándor János a két háború között neves festője és szobrásza volt Debrecennek. A Dóczyban volt tanár, sok domborműve van a Kollégium panteonjában. Híres agglegény volt, jókedélyű ember hírében állt. Az 1930-as években ő készítette a város számára a mai Bem téren felállított emlékműcsoporthoz az anyát és újszülött kisgyermekét ábrázoló szobrot. Felavatták, leleplezték, sokan voltak jelen az ünnepi alkalmon. Ott volt Erdős Károly professzor is, a későbbi rektor, akinek valami nem tetszett az alkotásban. Egy rigmusban küldött üzenetet agglegény szobrász barátjának, amely eképpen sikerült: „*Ne tartsd úgy a csecsemőt, görbe lesz a háta, Látszik, hogy a gyereket agglegény csinálta!*”⁸ A szobor ma is megvan, a Szülészeti Klinika épületében található.

⁶ A történetet édesapám, Gaál Miklós elbeszélése nyomán jegyeztem le. A „hit, remény, szeretet” Pál apostoltól származik: 1Kor 13,13.

⁷ Dr. Gaál István egyik legnevesebb ügyvédje volt Debrecennek, a Tiszántúli Református Egyházkerület főgondnokává választották, nehéz politikai időkben szolgált e tisztségében. Egyébként a háború végében ő is hadifogságba került, és csak 1947-ben jött haza.

⁸ A történetet Rábold Gábor református gimnáziumi magyar-latin szakos tanár mondta el az 1970-es években.

A memória karbantartása

Erdős Károly volt az egyetem rektora az 1945–1946. tanévben. Kedves, aranyos ember volt, idős korában is sokat sétált, alakja hozzátartozott a debreceni utcaképhez. Nála pedánsabb embert nem igen lehetett látni. Bogaras természete szerint ő csak december 21-én vette föl a télikabátot, és március 21-én hagyta el a viselését, mert hivatalosan akkor kezdődött, illetve addig tartott a tél. Egyébként híres volt arról, hogy ha bárhová meghívták vendégségbe, odaérkezve először kivett a belső zsebéből egy összehajtható vállfát, majd pedig a kabátját arra akasztotta. Nagy gondot fordított arra, hogy a memóriájának frissességét megőrizze. Ennek érdekében öregkorában is időről időre megtanult egy hosszabb verset, és ha lehetősége kínálkozott, azt el is szavalta. Egyszer Török István professzorhoz ment vendégségbe, és az egész család jelenlétében nagyon szépen elszavalta a *Vén cigányt!*⁹ Ebből a történetből sokféle tanulságot lehet levonni. Mindenesetre ez az egyszerű memória-gyakorlat nemzedékről nemzedékre emlékezetes marad és a szép versekhez kedvet kaphat a mindenkori magyar ember.

Az atyai bölcsesség nevelő ereje

Török István professzornak a három kislia sorban született, és egymás mellett úgy néztek ki, mint az orgonasípok. Sok bölcsesség kellett az eleven gyerekek neveléséhez. A kiskamaszok csodálva nézték a pöfékelő felnőtt vendégeket, és titokban az erdőn szedett gubacsokból ők is pipát fabrikáltak. A pipaszár ribizli vessző lett, aminek dróttal kinyomták a belét. Dohányuk nem lévén, száraz diófa és napraforgó leveleket morzsoltak, és azzal gyújtottak rá a kert végében. Édesapjuk valahogyan észrevette ezt, és oda ment hozzájuk, amikor éppen „csibukoltak.”¹⁰ Hirtelen támadt egy nevelői ötlete: „*Miért szenvedtek ilyen rossz pótlékkal titokban, amikor a tanítványaim nemrég leptek meg egy tengerézipipával, és a hozzávaló dohánnyal. Nem lévén dohányos, úgysem tudok mit kezdeni vele. Gyertek, kiülünk a verandára, és mint az indiánok a békepipát szívják, mi is elszívunk pár pipányi dohányt!*” – A három fiú büszkén ült a verandán, apjuk is tekintélyesebb lett a szemükben, és szívták a körbejáró pipát. Időközben köpködtek nagyokat, merthogy most még ez is meg volt engedve. Persze rövidesen szédelegni kezdtek, majd rosszullett környékezte őket, és attól fogva soha nem vágytak a dohányzás örömeire. Egyikük sem lett igazi dohányos. Török professzor valószínűleg tanítványait is ilyen bölcsen kezelte, azért szerették annyira.¹¹

⁹ A történet ifjabb dr. Török Istvántól származik.

¹⁰ Szülőföldemen, a szatmári-beregi vidéken csibukolásnak egyszerűen a füstöléssel járó dohányzást nevezik.

¹¹ A történet ifjabb dr. Török Istvántól származik.

Egy betű is milyen gondot okozhat!

1958–1971 közötti években a Református Kollégium főigazgatója Módis László ösztörségi professzor volt, híres hebraista. Alapvetően mosolygós, kedves ember volt, de ugyanakkor határozott és férfias. Nagyon nehéz időben vezette az intézményt, amikor a külső hatóságoktól minden rendezvényre engedélyt kellett kérni. Ezek gyakran okoztak számára fejtörést, mert mindent számonkértek rajta. Történt egyszer, mégpedig 1971 februárjában, hogy a zenetanárok meghívták orgonakoncertre Fasang Árpádot, s közvetlenül a koncert utáni esti órákra pedig a kollégiumi ifjúság is szervezett egy farsang-estet, mint zenés vidámságot. Módis professzornak kellett engedélyt kérni mind ezekhez a városi és egyháziügyi illetékes hivataltól. Ő azonban – a rengeteg elfoglaltsága miatt – nem vette észre a különbséget, és ezeket összefüggő zenei programnak vélve Fasang-est címen kérte meg az engedélyt. Azon a napon késő éjszakába nyúlóan bent dolgozott, és azt tapasztalta, hogy a Kollégiumban hátul táncmultság van. Éppen engem mint a legfiatalabb tanárt rendeltek ki a gimnázium részéről felügyelő tanárnak és jártamban-keltében összetalálkoztam a hazafelé induló Módis László professzonnal, aki mindjárt meg is szólított: „*Mi ez a multság? Ezt Fasang Árpád rendezte? Ehhez nincs engedélyünk! Csak a Fasang-esthez!*” Látván a helyzetet, én ekkor tájékoztattam őt, hogy *farsangról* van szó. Ő idegesnek, mérgesnek és tehetetlennek látszott. Nagy léptekkel hazaindult. Néhány nap múlva hivatott és már mosolyogva közölte: elintéztam az engedélyt, utólag! Majd hozzátette, hogy „*legközelebb Fasang művész urat nem hívjuk meg farsang idején!*”

Cudar élet a háborús időkben

A következő történetek az én kedves apósommal, Czeglédy Sándor professzossal kapcsolatosak. Részben tőle hallottam, részben pedig róla szólnak. Őt még 1940-ben nevezte ki a kormányzó egyetemi tanárrá. Szinte valamennyi tanártársát ismerte az egész egyetemen, akkoriban ugyanis még nem volt olyan sok professzora az egyetemnek, mint manapság. Különböző tanári villákban lakott együtt Pukánszky Bélával, Hankiss Jánossal, Soó Rezsővel, Vasady Bélával, Csilléri Andrással, Pákozdy László Mártonnal, Mitrovics Gyulával. Érdekes módon a háborús eseményektől nem félt annyira, mint mások. Szalay Sándorral és Sántha Kálmánnal, valamint két másik professzortársukkal¹² együtt ők itt maradtak, a többiek elmenekültek. Hideg őszi idő volt. A németek már elmentek, és közeledett a szovjet hadsereg is. Már mindenki, főként az itt maradt családok bementek a központi egyetemi épület alagsorába, mely akkor óvóhelyül szolgált. Czeglédy Sándor felesége is odaköltözött a két kisgyermekükkel. Ő azonban a lakásban maradt, délutáni pihenőt tartott pizsamában, amikor hirtelen megindult a légitámadás. Ekkor látta, hogy ez több kettőnél, menekülnie kellett, s csak annyi ideje

¹² A két professzor nevére nem emlékszem. (G.B.)

maradt, hogy a pizsamára rávette a nagykabátját és átsietett ő is az egyetem alagsorába. Amikor több nap eltelével már elő lehetett jönni, neki csak egy pizsamája volt, a lakásukból pedig minden mozdítható holmi eltűnt. Amikor az új városvezetés hamarosan hívatta és kérte, hogy az egyetemi oktatásnak meg kellene kezdődnie, akkor is csak pizsamában tudott megjelenni. De így is készségét fejezte ki az előadások megtartására. A tanári villát azonban továbbra is a szovjet tisztok használták, így nekik be kellett költözniük a központi egyetemi épület teológiai szemináriumi helyiségébe, amelynek ablakai a parkra néztek. Az 1944–45-ös tél így telt el. A hazatért tanárok is csak a tanszéki helyiségekben lakhattak. Kályhával kellett fűteniük, a kályhacsöveket pedig kivezették az ablakokon. A füstölgő, kiálló csövek eléggé furcsa látványt nyújtottak a szép egyetemi épületről. Fűteni pedig azzal a fával lehetett, amit az erdőből a professzorok maguk vágtak ki és aprítottak fel. Egyébként rendeletileg mindenkinek ki kellett mennie fát vágni az erdőre. Még Erdős Károly professzornak is, aki talán életében nem fogott a kezébe baltát, fűrészelni pedig pláne nem tudott. Több az annál, ő is kiment az erdőbe, felöltözött a fekete „ferencjósájába”, nyakkendőt és cügcscipőt vett, ott próbálta tanulgatni a favágást, de teljesítménye roppant kevés volt. Ennek a favágásnak az emlékét aztán minden év január 11-én „megünnepelte” azzal, hogy elment ebédre Czeglédy Sándorékhoz, s ilyenkor a gyerekeknek könyvajándékokkal kedveskedett. Ezt a szokását megtartotta egészen a haláláig.

Előkerült egy fejőstehén

Maradva a közvetlen háború utáni heteknél, hónapoknál, Czeglédy Sándor nekünk úgy mondta el, hogy az egyetem körül a tanárok gyerekei vidáman szaladgáltak. Hankiss János és Hankiss Elemér már nagyobbak voltak, ott volt számukra a DEAC pálya és hasonlókorú társaikkal teniszeshettek. De volt bőven a kisebb bújócskázó gyerekekből is. Ők nem igen érzékelték az általános nehézségeket, vagy pl. azt a gondot, hogy honnan kerül elő a mindennapi élelem. Különösen is a tej hiánya okozott nagyobb gondot. Egyszer egy teológiai hallgató, akinek a nevét is említette apósom, hozott be vidékről egy tehenet, amelyet a gyermekklinika előadótermébe kötöttek be, s ott gondozták egy darabig. Megvolt oldva a gyerekek tej-szükséglete és a klinikai kezelésre szorult gyerekeknek is jutott.

A rövidség és őszinteség erénye

A háború után aztán az újjászerveződő Debrecenbe fokozatosan érkeztek vissza az elmenekült professzorok. Egy igazolóbizottságot kellett felállítani azokból a professzorokból, akik itt maradtak a városban. Valamennyi hazaérkező tanárnak meg kellett jelennie a bizottság előtt, amelynek eleinte Sántha Kálmán volt az elnöke, apósom, Czeglédy Sándor pedig a jegyzőkönyvvezetője. A professzorok jöttek sorba, és mindig

az volt a bizottság első kérdése, hogy miért menekült el. Mindenki elmondta részletelesen az indokait, s ezeket le is kellett írni, sőt alá is írták. Általában ezek nagyon terjedelmes elbeszélések voltak. A bizottság már-már unalmasnak kezdte érezni a hosszú magyarázatokat. Egyik alkalommal Kovács Ferenc szülész professzor került sorra és felkészülve a hosszú elbeszélésre, majd hátradőlve a széken a bizottság hozzá is ugyanazt az első kérdést intézte: miért menekült el? Kovács Ferenc válasza csak ennyi volt: „*Mert féltem!*” Ez az őszinte, rövid válasz került be a jegyzőkönyvbe.

Humorra humorral érdemes válaszolni

Talán tíz éve hallottam egy aranyos történetet apósomról, Czeglédy Sándorról. Bartha Béla mátészalkai lelkész mesélte el, aki maga is részese volt az eseménynek, tehát teljesen hiteles a forrás. Négy teológiai hallgató várákozott a gyakorlati teológiai tanszék szeminárium-könyvtári helyiségében, hogy vizsgálhassanak Czeglédy Sándor professzornál: Bartha Béla, Seres Iván, Szombathy Gyula és Vadas Gyula. Úgy kell elképzelni, hogy két ajtó nyílt a folyosóról, az egyik a professzori szobába, a másik a szeminárium helyiségbe. Belül is volt egy átjáró, összekötő ajtó a két helyiség között. Az említett négy hallgató között Seres Iván volt az, aki bármikor derűt tudott belevinni a tanárok és a hallgatók életébe a professzorok utánzásával. Ebben utolérhetetlen volt és bámulatos. Amíg várákoztak a szeminárium szobában, ő odaült a professzori székbe és hangosan elkezdte vizsgáztatni a három társát Czeglédy Sándor professzor jellegzetes hangján. Annak rendje módja szerint tételeket „osztott ki” fejből. A vidám nevetéstől azonban nem vették észre, hogy időközben Czeglédy professzor megérkezett a szomszédba, azaz a saját szobájába, ahová igen jól áthallatszott Seres Iván „professzori vizsgáztatása.” Ezt ő csodálkozva hallgatta. Majd egyszer nyílt az ajtó, mire a négy hallgató hirtelen meglepődött, elcsendesedett, kissé szégyenkezve helyet foglaltak a vizsgasztalnál. Czeglédy Sándor professzor odaült a székébe, és csak ennyit mondott nekik: „*No, kérem! Mielőtt bejöttem és rátettem a kezemet a kilincsre, nem tudtam eldönteni, hogy valójában már bent vagyok vagy még kint vagyok!*” – A négy vizsgázó megnyugodott. Aztán Czeglédy professzor sorban elkezdte nekik kiadni a tételeket szóban. A hallgatókat fokról fokra a nevetés „gyötörte”, szinte bújtak az asztal alá, mert ugyanazokat tételeket kapták, amelyekből Seres Iván tíz perccel azelőtt „vizsgáztatta” őket. Nyilvánvalóan azt történhetett, hogy apósom jókedvűen hallgatta a szobájában Seres Iván utánzását, s remek memóriájával megjegyezte, hogy ki melyik tételt kapta, majd pedig a „csodálkozás” fokozása végett ő hallgatólagosan ugyanazokat a tételeket adta ki személyre szólóan.

Hogy ne legyen precedens!

Volt egy híres eset, amely az 1960-as években történt. Ezt Ludász Gyula akadémiai titkár, a dékáni hivatal vezetőjének elbeszéléséből tudom magam is. A Teológiai Kar, mert így nevezték magukat, rendes ülést tartott, és az egyik tárgysorozati pont Szabó Mária kérelme volt. A hallgató arról tájékoztatta a kart, hogy az ő Judit nővére, Victor Istvánné a 13. gyermekét szülte néhány nappal korábban, s beadványában azt kérte, hogy két hétre elutazhasson hozzá segíteni.¹³ A tanárok egyik része jó szívvel támogatta a kérést, a másik része pedig azt hangsúlyozta, hogy Szabó Mária elengedése rossz precedens lehet a többi hallgató számára, mert akkor ilyen jellegű kérelmek sorozata várható a jövőben. Másnak a nővére is szülhet gyermeket, és akkor mindenki kérhet két hét „szabadságot”. A vita nem jutott előbbre, a két párt véleménye nem egyezett. Rájöttek azonban, hogy Czeglédy Sándor még nem szólt hozzá ehhez az ügyhöz, azért meg is szólították, vajon neki mi a véleménye. Ő választékosan szép fogalmazásban előadta, hogy tulajdonképpen tanártársai mindkét csoportjának az érvelése elfogadható, de a bölcs döntés érdekében ő egy külön megoldást javasolna, mégpedig ezt: *„Hogy a jövőben ennek a kérvénynek ne legyen precedens értéke, ezért javasolom: a tekintetes kar mondja ki határozatilag, hogy a jövőben a Teológiai Akadémia minden olyan hallgatóját hazaengedi segítő szolgálatra, akinek a nővére a 13. gyermekét szüli meg.”* – A két párt derűsen összebékült, és elengedték Szabó Máriát a nővéréhez.

Professzorok mint a szó művészei

Utolsó történetként mondanám el, hogy 1953 táján egy híres cseh teológus, Hromádka meglátogatta a Teológiai Kart. Csak a professzorok voltak jelen, a dékán vezette a beszélgetést, és az volt a terv, hogy a beszélgetés után az akkori püspök várja Hromádka professzort és mind a nyolc debreceni teológiai professzort az Aranybikába egy fogadásra. Akkor bankettnek hívták az ilyen alkalmat. A beszélgetés közben váratlanul kihívták a dékánt, majd kis idő múlva visszajött és közölte, hogy bizonyos okok miatt a professzoroknak a bankettre szóló meghívását a püspök visszamondta. A professzorok között ott ült Illyés Endre, aki gyakorlati teológiát tanított a lelkészképző intézetben. Őt Bandi bácsinak hívták. Magas, derék ember volt és igen nagyétkű a maga 150 kg-nyi súlyával. Valamikor országos diszkoszvető bajnok hírében állt. Czeglédy Sándor figyelte az arcát, vajon milyen érzések ülnek ki rá a dékáni bejelentés után. Oda lett ugyanis egy nagyszerű evési alkalom, s így a mélységes csalódottság látszott rajta. Ekkor Czeglédy Sándor elővett egy félbeszakított papírt, valamint egy ceruzát a zsebéből, és ráírta a következő strófát:

¹³ Érdemes tudni, hogy Victor István Hejcén volt lelkész és nekik 17 gyermekük született.

*„Bandi bácsi búja
Azt hittem, hogy a banketten
Ülünk majd sorban ketten,
S osztozunk a sok csemegén
Hromádka úr a cseh meg én.”*

Ezt a „cetlit” – rajta a verssel – odacsúsztotta Huszti Kálmán későbbi budapesti professzornak, aki cseh nyelvi tolmácként kísérte a vendéget. Huszti Kálmán elolvasta, kedvesen elmosolyodott rajta, majd ő is elővette a tollát és folytatta a verset eképpen:

*„Csemegében csehül állunk,
Ettől felkopik az állunk,
S míg bámulunk mint a kába,
Hromádka megy a Bikába.”*

Epilógus – a humor az okos emberek kiváltsága

Ha ezt a három legutóbbi történetet tekintjük, bizony igazat kell adnunk Neumann Jánosnak, amikor megjegyezte: *„A humor az emberi elme tisztálkodása.”* Szerintem még az is igaz, hogy a humor a briliáns emberi szellem megcsillanó ragyogása. Bizonyyal csak az okos emberek sajátja.